

Kirja-arvostelut

75 Francis Godwin: *Lento Kuuhun*. Basam Books 2021.
• **Markus Hotakainen**

76 Jukka Kortti: *Valtaan ja vastavirtaan. Helsingin yliopiston valtiotieteellinen tiedekunta 75 vuotta*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2020.
• **Raimo Väyrynen**

78 Vesa Vares: *Turun yliopiston historia, osa 1: Kansallinen tehtävä 1920–1974 ja osa 2: Monimuotoisena maailmalle 1974–2020*. Turun yliopisto 2020. • **H. K. Riikonen**

84 Heikki Nevanlinna: *Ilmatieteiden vaiheita ja vaikuttajia Suomessa*. Suomen Tiedeseura 2021. • **Mikko Alestalo ja Juhan Rinne**

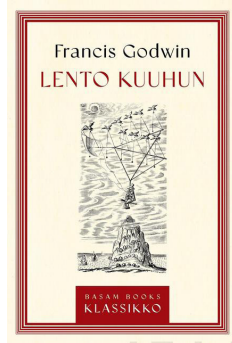
85 Pia Koivunen: *Rauhanuskovaiset. Suomalaiset maailman nuorisofestivaaleilla 1940–1950-luvuilla*. SKS 2021.
• **Aki Alanko**

87 Heikki Sarmaja: *Perheen synty – Edvard Westermarckin ja ihmislunnon jäljillä*. Terra Cognita 2020. • **Osmo Tammi-salo**

91 Harri Luukkanen ja William W. Fitzhugh: *The Bark Canoes and Skin Boats of Northern Eurasia*. Smithsonian Books 2020.
• **Janne Vilkkuna**

92 Janne Haikari, Marko Hakkanen, Anu Lahtinen ja Alex Snellman (toim.): *Aatelin historia Suomessa*. Siltala 2020.
• **Aki Alanko**

94 Carl von Linné: *Nemesis divina, Jumalan kosto*. Suom. Tuomo Aho. Basam Books 2021.
• **Osmo Pekonen**

Nimeni on Gonsales, Domingo Gonsales

Francis Godwin: *Lento Kuuhun*. Basam Books 2021.

Tämä kirja on saanut odottaa suomentamistaan varsin pitkään. Llandaffin ja sittemmin Herefordin piispa, arvostettu kirkkohistorioitsija Francis Godwin (1562–1633) kirjoitti vanhoilla päivillään – ilmeisesti, sillä tarkkaa ajankohtaa ei tiedetä – mielikuvituksen tarinan, joka ilmestyi vasta viisi vuotta hänen kuolemansa jälkeen.

Kertomus oli sen verran erikoinen ja piispan arvolle sopimaton, että eläessään Godwin ei arvannut saattaa sitä julkisuuteen. Postuumistikin teos piti tekijänsä salassa, sillä se ilmestyi kirjan päähenkilön, Domingo Gonsalesin, nimellä.

Tieteiskertomukseksi luonnehdittavan ja siten huomattavasti aikaansa edellä olevan pienoisoromaanin espanjalaisyyntyinen seikkailija on varsinainen protobond. Pienestä koostaan huolimatta hän selviää monista tiukoista paikoista ylivoimaisen henkisen ja fyysisen kyvykkyytensä ansiosta – vastassa on niin Vilhelm Oranialaisen armeija, Englannin laivasto, verenhimoinen villiheimo kuin kiivasluontoinen sukulaismieskin – ja päättyy lopulta Kuuhun.

Kulkuneuvona on ”eräänlaisten villien joutsenten” eli kuvitteellisten gansojen kiskoma lentolaite. Lintuihin Gonsales törmää Saint Helenan saarella, jolle hän jäi vuodeksi parantelemaan itseään paluumatkalla Intiasta. Gonsales kouluttaa parvellisen lintuja kuljettamaan taakkoja – ja lopulta itseäänkin.

Kuumatka alkaa kuitenkin Teneriffalta, Picovuoren huipulta, minne Gonsales ajautuu ankan meritaistelun jälkimainingeissa. Mikä olisi ollutkaan luontevampi lähtöpaikka kuin aikoinaan maapallon korkeimmaksi kuviteltu kohta, joka kohoaa ”jopa neljänsyksenmailin korkeuteen merenpinnasta”.

1600-luvulla avaruuden olosuhteista ei ollut arvauksia parempaa tietoa, joten suurin osa varsinaisen matkan kuvailusta on nykyäsitusten mukaan silkkaa hölynpölyä. Godwin oli kuitenkin oppinut mies, joten hänellä oli ymmärrystä sekä Nikolaus Kopernikuksen että Johannes Keplerin tähtitieteellisistä teorioista.

Niinpä jotkut Gonsalesin kokeista ja näkemistä ilmiöistä ovat hämmästyttävän oikeaoppisia. Ehkä vaikuttavin on hänen kuvailunsa siitä, miltä maapallo näyttää sen pyöriessä akselinsa ympäri – yli 300 vuotta ennen kuin yksikään ihminen pääsi sitä omin silmin katselemaan.

Kuussa Gonsales kohtaa seleniittejä, joiden yhteiskunta on hallinnollisesti kovin mutkikas – hierarkkisessa järjestelmässä on kaikkiaan 699 ruhtinasta – mutta olipa se syy tai seuraus, olot ovat äärimmäisen leppoisat. Ruokaa on yllin kyllin, rikollisuutta ei ole lainkaan ja kaikki ovat alati terveitä ja paitsi pitkiä myös hyvin pitkäikäisiä. Tyypillinen myöhemmän tieteiskirjallisuuden utopia, joka sittemmin on saanut vastapainokseen riittämiin myös synkkiä dystopioita.

Vietettyään aikansa seleniittien vieraanvaraisessa huolenpidossa Gonsales lähtee paluumatkalta, joka vie hänet Kiinaan, pienen

matkan päähän Pekingin ”suuresta ja mahtavasta kaupungista”. Siellä hän kirjaa edesottamuksensa muistiin ja lähettää raportin Espanjaan ”ennakkoilmoituksena paluustaan”. Tarina jää kuitenkin kesken – tässä ja monessa muusakin kohdassa Gonsales lupaa kertoa lisää kirjan toisessa osassa. Sitä Godwin ei koskaan kirjoittanut.

Kirjan suomentaja, tietehistorian dosentti Osmo Pekonen käy laajassa esipuheessaan seikkaeräisesti läpi kirjan syntyajkojen käsityksiä ja uskonnollisia näkemyksiä sekä teoksen myöhempiä vaiheita. Kirja levisi tasoltaan vaihtelevina ja osin muokattuina käännöksinä eri puolille Eurooppaa sekä saavutti etenkin Pariisiin kirjallisissa salongeissa ”valtaisan menestyksen”.

Godwinin romaani kilpailee Keplerin *Somnium*-novellin kanssa kirjallisuushistorian ensimmäisen tieteistarinan tittelistä, ja se on antanut vaikutteita niin Edgar Allan Poelle, Jules Vernelle kuin Herbert George Wellsillekin. Oli siis korkea aika saada oman aikansa bestseller myös suomeksi. Pekosen käännös on sujuva ja sopivasti kirjan syntyajan hengen mukainen ”raudan attraktiivisia säteitä” myöten.

Pekonen on tehnyt suuren työn myös selvitellessään kirjassa mainittujen yksityiskohtien taustoja, joista hän kertoo kymmenissä alaviitteissä (tekstisivuja kirjassa on 70). Tieteelliset esitykset ovat asia erikseen, mutta en ole koskaan pitänyt alaviitteistä hiukankaan tarinallisemmissa teksteissä. Ne vaikuttavat yleensä jälkiviisaudelta, niitä lukiessa ajatus katkeilee ja usein niissä tarjotun lisätiedon olisi voinut sisällyttää muun kertomuksen joukkoon kokonaisuuden kärsimättä.

Tässä tapauksessa, kun alkuteoksen teksti on peräisin 1600-luvun alkupuolelta, jälkiviisaus on ainoa vaihtoehto. Toisaalta Godwinin romaanissa on paljon vuosisatojen takaiseen maailmankuvaan ja -menoon liittyviä, nykylukijalle outoja asioita, joiden selostami-

nen kiistatta avittaa tarinan avautumista.

Liika on silti liikaa, sillä osa alaviitteistä on pikemminkin päälleliimattua briljeeraamista kuin oleellista tietoa. Kun Gonsales esimerkiksi katselee taakseen jättämänsä maapalloa, hänen mukaansa se on kuin ”verkkaisesti pyörivä jättiläismäinen karttapallo”. Alaviitteen maininta siitä, että Maan pallonmuotoisuudesta ei Godwinin aikaan ollut epäilystä, on perusteltu lisäys. Pierre Louis Moreau de Maupertuis’n 200 vuotta myöhemmin johtaman, Tornionlaaksoon suuntautuneen asemittausretkikunnan ympäröiminen samaan yhteyteen sen sijaan on jo liioiteltua.

Historiallisesta salapoliisityöstä huolimatta Pekoselta on jäänyt huomaamatta, että teoksen kulttuurinen perintö ulottuu 2010-luvulle saakka. Saksalaistaiteilija Agnes Meyer-Brandis seuraa Godwinin tai pikemminkin Gonsalesin jalanjälkiä videoteoksessaan *The Moon Goose Colony* (2011/12).

Meyer-Brandis koulutti yhdestätoista hanhiuntuvikosta astronautteja. Munista kuoriutuvat tiput leimautuivat taiteilijaan, seurasivat häntä uskollisesti ”oppitunnilta” toisella ja opettelivat lentämään aurassa Meyer-Brandisin polkeman pyörän molemmin puolin.

Teos on tuttu myös suomalaiselle taideyleisölle, sillä video oli mukana Serlachius-museo Göstan kansainvälisessä näyttelyssä ”Taiteen tähtitaivaat – The Starry Skies of Art”, jonka näki vuosina 2016–17 noin 50 000 kävijää. Lento Kuuhun jää videolla taiteilijalta ja hanhilta tietenkin tekemättä, mutta ei se ollut todellisuutta 1600-luvun alussakaan.

MARKUS HOTAKAINEN

Kirjoittaja on tietokirjailija ja tiedetoimittaja.